

ИНСТИТУЦИОНАЛНА СВЪРЗАНОСТ И СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО: СЛУЧАЯТ С КОМУНАТА ЗА ЛЕЧЕНИЕ НА НАРКОЗАВИСИМИ НА ОТЕЦ ГЕОРГИ ФОТАКИЕВ

Андриан Неделчев¹, Николай Денчев²

e-mail: andrian.stoykov@unwe.bg

e-mail: nikolay.dentchev@unwe.bg

Резюме

Социалното предприемачество представлява ефективен способ за посрещане на обществени проблеми посредством иновативните решения, генерирайки обществена стойност. Настоящата статия изследва влиянието на институционалната подкрепа от страна на Българската православна църква върху социалното предприемачество. Примерът за такава подкрепа, който се анализира, е православно-терапевтичната общност за лечение на зависими от наркотици, основана от отец Георги Фотакиев и група свещеници-ентусиасти. Изследването показва подход за институционална подкрепа, различен от този на други църкви по света. Статията представя изводи, които могат да служат за изграждане на модел за устойчива подкрепа на социалното предприемачество в контекста на сложни социални предизвикателства.

Ключови думи: институционална свързаност, социално предприемачество, православно-терапевтичната общност, подкрепа за социално предприемачество, екосистема на социално предприятие

JEL: L31, L26, I38, H75, K39

Увод

Историята на християнската църква е сложна и многопластова, формирана от специфични географски и исторически условия. След разпадането на Римската империя, Западната и Източната църква поемат различни пътища на развитие. Западната църква постепенно заема доминираща роля в духовния и политическия живот на Европа, което ѝ дава възможност да изгради значителни социални практики и ресурси (MacCulloch, 2009). За разлика от нея, Източната църква преминава през многобройни изпитания, включи-

¹ Докторант, катедра „Предприемачество“, УНСС

² Професор, доктор, катедра „Предприемачество“, УНСС, Vrije Universiteit Brussel, Белгия, ORCID: 0000-0002-1064-5414

телно конфликти с Римската и по-късно с ислямската власт, което затруднява социалната ѝ дейност (Pelikan, 1977). Източната църква използва много интрумента на така наречената „дякония“ (служение – от гръцки език), за да посреща социални предизвикателства. Liederman (2009) посочва, че дяконията е средството, чрез което православната църква постига своето социално въздействие. Според Сивов (2005) обаче социалната дейност в контекста на православната църква следва да се разглежда с особено внимание. Православието според автора разбира социалната дейност и дяконията главно като начин за личностно спасение на индивида, отдаващ себе си за другите и по-малко като административен процес. Последното е специфика, която е добре да бъде отчетена, когато се разглежда православната църква в качеството ѝ на институция.

За да открийм пример за източно разбиране на социална дейност ще се спрем на примера, който ни предоставя Българската православна църква – Българска патриаршия. Българската православна църква е организация, ограничавана през вековете от натиска на агресивната към нея османската власт, а впоследствие и от може би също толкова агресивната комунистическа атеистична власт и идеология (Методиев, 2007). Въпреки тези пречки, Българската православна църква успешно се справя с редица сериозни обществени проблеми през вековете. Примери за това са книжовната дейност на българските монаси в манастирите по предаване и съхранения на познания, просветителската им дейност в помощ на ограмотяването на населението в килийните училища, грижата за различни уязвими групи по време на епидемии, войни, икономически и продоволствени кризи.

Нещо повече, Българската православна църква изиграва няколкократно роля на държавотворна институция за българския народ. Похватите, които тя е използвала за тази си дейност, са слабо изследвани и може би по тази причина, слабо познати. Настоящият текст разглежда начин, по който Българската православна църква посреща проблем, касаещ нашето съвремие. Случай, който ще разгледаме през призмата на институционалната теория за подкрепа на социалното предприемачество. Изследването установи, че социалните практики на Българската православна църква, като част от Източното християнство, се различават съществено от моделите, прилагани в Западните църкви. Докато Западната църква разчита на систематичен подход, институционализирани механизми и дългосрочно планиране, социалната дейност на Източната църква често е реактивна, адаптирана към конкретните обществени предизвикателства и водена от харизматични духовници.

Вместо формализирани структури, Българската православна църква разчита на неформални мрежи от енориаши, богомолци и доброволци, които

реализират социални инициативи, вдъхновени от християнското милосърдие. Пример за това са дейностите на отец Георги Фотакиев в помощ на наркозависими и отец Иван Иванов от Нови хан, грижещ се за деца сираци и социално уязвими семейства.

За разлика от тези инициативи, организации като Caritas, част от католическата традиция, действат по установени регламенти и с дългосрочно планиране със значителен успех. Въпреки че в православния свят се наблюдават усилия за институционализация на социалната дейност, например в Румъния, Гърция и Русия, те все още не достигат степента на организационна устойчивост, характерна за Западните църкви.

Струва си да отбележим тези разлики, защото е важно да не се унифицират подходите при разглеждане на случаите в западен и в източен контекст. Последното е необходимо, за да надградим разбирането относно ефективните модели за институционална подкрепа от страна на църквите по света за социални предприятия. Изводите от изследването могат да послужат за подобряване на дейността на тези институции при подкрепа на бъдещите социални предприятия, но и на вече съществуващи такива.

Времената се променят, а променят се и предизвикателствата пред обществата. Пред църквата и обществото възникват нови, тежки предизвикателства за решаване. Едно такова успешно решение представяме в нашето изследване. Разглеждаме примера на социалната инициатива на отец Георги Фотакиев от град Варна, а именно фондация „Отвори очи“. Тази инициатива, макар и реализирана с ограничени ресурси, има значителен успех. Фондацията е регистрирана под номер 102 в регистъра на социалните предприятия в Република България и в различни моменти достига успеваемост в лечението на своите пациенти от 50 до 70%, което е много висок резултат в сравнение с други подобни инициативи в България, но и по света. Организацията работи в посока на лечение и превенция на наркозависими чрез съчетаване на православни духовни практики, професионална психологическа подкрепа и иновативна методика, разработена на база на социалния опит на църквата. Добрата успеваемост и социален ефект, които организацията предлага са отличен аргумент в полза на изучаването и анализа на нейния подход на работа, за да се превърне той в модел за други инициативи. Това е и причината за настоящото изследване.

Литературен преглед

Църквите в западния свят оказват значителна подкрепа на социалното предприемачество чрез съчетание на етични, организационни и финансови ресурси, които стимулират устойчива социална промяна. Според Spear (2010) и McVea и Naughton (2021) тази подкрепа включва насърчаване на

етични и социални ценности, които не ограничават социалното предприемачество до икономически цели, а обогатяват лидерството с доверие и ангажираност. Gutierrez и колеги (2017) добавят, че тази култура на „разделена идентификация“ позволява на членовете на църквата да адаптират традиционните ценности към съвременни социални нужди.

Тази връзка между духовност и икономическо развитие също е застъпена в изследванията на Mele и Fontrodona (2017), които доказват, че християнските ценности насърчават моралната устойчивост, а Singh и Awasthi (2024) подчертават ролята на църквата като етичен гарант в обществото. В допълнение, финансовата подкрепа, както посочват Quagrainie и колеги (2018), и институционалните ресурси, анализирани от Van Werven (2024), играят ключова роля в развитието на социалните предприятия.

Chen и колеги (2019) подчертават, че в условия на бедност религиозността е ключов фактор за развитието на социалното предприемачество. Според Fritz и Ibrahim (2010) дългосрочната ангажираност на църковните ръководства към социални дейности не само гарантира тяхната устойчивост, но и стимулира иновациите в тези инициативи.

Институционален подход в подкрепа на социалното предприемачество

Теоритичната призма, през която ще разгледаме работата на Българската православна църква в подкрепа на социалното предприемачество е тази на институционалната теория. Институционалната теория се занимава с описването на това как институциите влияят на икономическите процеси (North, 1990). От друга страна, DiMaggio и Powell (2000) говорят за това как дадени организации се смачкват под институционалната логика. Това е напълно възможен вариант в случай на институционална подкрепа, който е добре да бъде отчитан при изследване на темата за институционалната подкрепа на социални предприятия.

Друг полезен нюанс към темата внасят Meyer и Rowan (1977), които разглеждат ролята на формалните структури, имащи символично значение. Разглеждането на религиозните организации в качеството им на институции, добиващи своята обществена легитимност чрез техните формални структури, може да даде удобна рамка за тяхното изследване. Чрез тази призма, бихме могли да опишем логиката на тяхното съществуване в социалната икономика, но и работата им в подкрепа на социални предприятия. Трябва да направим уточнението обаче, че самите те не възприемат себе си като институции. За православния християнин „Църквата съществува като действителен Богочовешки организъм, устроен за спасяване в него на

човешките души“ (Алексиев и Язаджиев, 1998). Внасяме последния пример, за да обърнем внимание и на духовния аспект в работата на църквите, който често бива пренебрегван и недооценяван, а по същество той е водещ при тяхното функциониране изобщо. Казваме това и във връзка с твърдението на Thornton, Ocasio и Lounsbury (2012), че религиозната логика може да влияе в значителна степен на дадена институция. Отчитането на този ефект при подкрепата на социални предприятия е много важен, когато подкрепящата институция е църквата в качеството си на институция. Zucker, (1977) разглежда институционализацията като механизъм за устойчивост на културата и нейното предаване през поколенията. В този смисъл, църквата също може да бъде разглеждана като носител на добри социални практики и култура на социална подкрепа през поколенията. Въпросът е, че в различни контексти това се е случвало по различен начин и е добре да си даваме сметка за това.

Дъглас Норт отбелязва, че институциите могат да подкрепят предприемачеството по няколко начина:

Чрез институционална рамка и икономическа производителност: Според Норт (1990, 1994), институциите осигуряват рамка, която намалява несигурността и разходите за предприемачите, особено за социалното предприемачество, като такава подкрепа дава по-сигурен и достъпен старт на институционално подкрепени предприятия.

Чрез институционални промени: Променящите се институции подпомагат адаптацията на предприемачите към нови условия (North, 1991; North, 1994), а социалните предприемачи, като инициатори на промени, могат да въздействат върху институциите, които следва да възприемат новите идеи, за да постигнат ефективност.

История и традиции: Историческият опит и установените практики на институциите подпомагат предприемачите чрез натрупан институционален капитал (North & Weingast, 1989). Това осигурява основа за иновации и устойчивост на социалните предприятия, като запазва и развива натрупаното наследство.

Права на собственост: За Норт (1991, 1993) защитата на собствеността е от решаващо значение за успеха на предприемачите. При социалното предприемачество е особено важно правата на собственост да бъдат ясно дефинирани, за да се избегнат конфликти и провал на инициативата.

Неформални институции: Неформалните норми и културни кодове също играят значителна роля за подкрепата на предприемачеството (North, 1990), особено в социалното предприемачество, където значителна част от инициативите се ръководят от групи със силни ценности и каузи.

Оливър Уилямсън също изследва институционалната подкрепа, като набляга на:

Транзакционните разходи: Намаляването им чрез институционална подкрепа създава благоприятна среда за предприемачество (Williamson, 1979, 1985). В социалното предприемачество това означава намалена себестойност и по-ниски експлоатационни разходи.

Управленски структури: Структури на управление, съобразени с транзакциите, подобряват ефективността и организацията на социалните предприятия (Williamson, 1996). Това означава, че адаптирането на организационните структури спрямо специфичните изисквания на различните видове транзакции (например външни договори или вътрешни процеси) може да доведе до по-добро управление, оптимизиране на ресурсите и постигане на по-голяма стабилност в дългосрочен план.

Институционална адаптация: Гъвкавостта на институциите позволява адаптация към специфични социални нужди, особено когато става дума за проблеми, които обществото трудно разбира (Williamson, 1998).

Доверие и социален капитал: Сигурността, предоставена от институциите, намалява нуждата от формални договори и позволява иновации (Williamson, 1993), което е от значение за социалните предприятия.

Историческа зависимост: Натрупаният опит на институциите може да служи за пример и ориентир за бъдещото развитие на социални предприятия (Williamson, 2000).

Социалното предприемачество предлага устойчиви бизнес модели за решаване на обществени проблеми, като същевременно се стреми към социално въздействие, а не само към икономическа ползност. Тази концепция може да бъде приложена и към социалните инициативи на Българската православна църква. Пример за това е комуната на отец Георги Фотакиев, чиято дейност за реинтеграция на наркозависими хора е форма на социално предприемачество, насочена към преодоляване на социално предизвикателство от нов порядък, а именно наркоманията. В работата на това предприятие имаме възможност да видим един различен модел за подкрепа, съобразен с по-горе написаното. Нашето изследване използва насоките на Dentchev и колеги (2020), които включват инструменти като бизнес модел, комуникационна стратегия и отчет за социалното въздействие. Тези две теоретични призми – институционалната теория и социалното предприемачество – служат за анализ на дейността на Българската православна църква в подкрепа на социалното предприемачество. Чрез тях можем да оценим също така и потенциала на Българската православна църква за бъдещи действия в тази насока. Чрез този подход, по-лесно и разбираемо познанието за използваните способности могат да стигнат до по-широк кръг от хора.

Методология

Изследването разглежда институционалната подкрепа при създаването на социални предприятия през пример от социалната дейност на Българската православна църква, като опитва да провери възможности за допълване на познанията в тази посока. Беше набелязана работна хипотеза, която утвърждава, че действащото разбиране за ролята на църквата в подпомагането на социалното предприемачество не се състои единствено в опита, финансовата подкрепа и изградените традиции, но е възможен и подход, при който църква без силна финансова подкрепа и ресурсна подплатеност само посредством своя обществен авторитет и институционална структура е в състояние да решава успешно важни обществени проблеми. За целите на тази публикация избрахме качествен метод (Eisenhardt, 1989), който дава възможност за проучване в дълбочина на изследвания феномен (Yin, 2015). Бяха проведени 23 интервюта с хора, явяващи се част от екосистемата на социалното предприятие на отец Георги Фотакиев и ръководената от него фондация „Отвори очи“. Броят на респондентите надвишава правилото за насищане на вариацията в качествени изследвания при 18 интервюирани (Sandberg, 2000). Изборът на респонденти беше целенасочен и следваше метода на снежната топка (De Pelsmacker and Van Kenhove, 1996). Стремяхме се да намерим респонденти с различна роля и поглед върху изследваната организация, като първите интервюирани ни насочваха към следващите участници в интервютата. Таблица 1 представя профила на всички интервюирани.

Участниците в изследването отговаряха на 3 главни въпроса. Към тези главни въпроси бяха задавани 4 допълнителни уточняващи подвъпроса. Основните въпроси имаха за цел да уточнят доколко, хората съставляващи екосистемата около фондация „Отвори очи“, разбират понятията „социално предприемачество“, „институционална свързаност“ и „православна църква“. Уточняващите въпроси имаха за цел да въвеждат интервюирания в различни аспекти на голямото понятие засегнато в основния въпрос.

- Знаете ли какво е социално предприемачество?
- Знаете ли какво е институционална свързаност?
- Знаете ли за добри социални инициативи на Българската православна църква – Българска патриаршия?

Таблица 1: Профил на интервюираните участници

	Позиция	Организация	Функция
1	Социален предприемач	Социално предприятие, БПЦ	Социален предприемач, свещеник
2	Социален работник	Социално предприятие	Медицински работник
3	Административен ръководител	Социално предприятие	Административно управление на СП
4	Административен ръководител	Социално предприятие	Административно управление на СП
5	Технически сътрудник	Социално предприятие	Социален работник
6	Терапевт	Социално предприятие	Социален работник
7	Свещеник, терапевт	Социално предприятие	Социален работник
8	Бизнесмен	Съсловна организация	Корпоративна соц. отговорност
9	Народен представител	Парламент на РБ	Законодателна
10	Главен експерт	Свети синод на БПЦ	Изследовател и експерт
11	Доброволец	Социално предприятие	Рехабилитация на зависими
12	Специалист по подпомагане на социални предприятия свързани с църквата	Фондация специализиран в обучението на соц. Предприятия свързани с дякония и църковна дейност	Експерт, общественик, критик
13	доцент	МУ-Варна	Експерт и преподавател
14	Преподавател, изследовател, социален предприемач	МУ-Варна	Експерт и преподавател
15	Учен, ботослов	СУ, духовна семинария	Преподавател, изследовател
16	Игумен	Манастир, БПЦ	Администратор, свещеник, социален предприемач
17	игумен	Манастир, БПЦ	Администратор, свещеник, социален предприемач
18	игумен	Манастир, БПЦ	Администратор, свещеник, социален предприемач
19	Общински съветник	Общински съвет Варна	Политики за насърчване на социалната икономика
20	Общински съветник	Общински съвет Варна	Политики за насърчване на социалната икономика
21	Експерт подкрепя на соц, предприемачество	Център за подкрепа на социалното предприемачество	Консултат и връзки с обществеността
22	Свещеник	БПЦ зада граница	Духовник
23	Свещеник	БПЦ	Духовник

Всички респонденти получиха информация за интервюто предварително, включително въпросите и целите на изследването, и им беше предоставена възможност да споделят допълнителни детайли впоследствие, както и да участват в допълнителен разговор с изследователя. Тази тактика имаше за цел да предразположи респондентите към открито и обстойно споделяне на тяхното мнение по темата. От всички интервюта, 13 бяха записани с информирано съгласие на респондентите, а 10 се състояха без съгласие за запис. Записването на интервюта е мярка за важност в качествените изследвания (Yin, 2015), авторите умишлено не изискваха тази мярка при всички респонденти, за да избегнат добре познатия проблем на социално желани отговори в изследвания, засягащи ценностите на хората (Randall and Fernandes, 1991). Проявата на разбиране към нежелано записване на интервюта и дадената възможност за писмено и устно споделяне на допълнителни детайли впоследствие допринесоха не само за предразположеността на респондентите и справянето с проблема на социално желаните отговори, но и ни предоставиха допълнителни писмени доказателства за състоялите се интервюта. В този смисъл, тази методологическа тактика ни предостави допълнителна мярка за надеждност.

Средната продължителност на интервюта е около 20 минути, като най-дългият запис е с дължина 33 минути и 27 секунди, а най-краткият запис е с дължина 5 минути и 12 секунди като преди това участникът е отговорил както писмено, така и устно в беседа по темата. При анализа на интервюта, авторите използваша метода на триангулация (Golafshani, 2003), при който отговорите на респондентите се потвърждават и нюансират благодарение на съществуваща информация от вторични данни и наблюдение на изследователите (Eisenhardt & Graebner, 2007). Триангулацията беше извършена благодарение на 19 материала, изложени в таблица 2.

Таблица 2: Материали свързани с изследването

	Издание	Контекст	Препоръчано от:
1	2	3	4
1	Информация за историята на фондация „Отвори очи“ https://otvoriochi.org/	Сайт на соц предприятие	Отец Георги
2	Информация за подкрепата на социалните предприятия в град Варна https://bnr.bg/varna/post/102005513	Подкрепа на соц, предприятия	Росица Пенкова

Продължение

1	2	3	4
3	Закон за соц, предприятията https://lex.bg/en/laws/ldoc/2137187968	Нормативен акт	Ивайло Костадинов
4	Обява на страницата на община Варна https://www.varna.bg/bg/2485	процедура	Цветелина Атанасова
5	Нормативни документи https://www.varna.bg/bg/95	информация	Цветелина Атанасова
6	Доц. Костадин Нушев: „В новия ЗСУ има различни социални дейности, наричани вече и социални услуги“ https://hristianstvo.bg/доц-костадин-нушев-в-новия-зсу-има-ра/	интервю	Отец Георги
7	Дяконията през обектива на Денислав Стойчев https://www.pravoslavie.bg/	репортаж	Пламен Сивов
8	Основни доктрини и изповедни форми https://www.pravoslavieto.com/2/osnovi/faith.htm#dogma	информация	Намерени в търсенето на литература
9	Панаир на православната книга във Варна https://www.pravoslavie.bg/обяви/предстои-22-ро-издание-на-седмица-на-пра/	Информация	Отец Тихомир
10	За абортите https://dveri.bg/component/com_content/Itemid,110/catid,77/id,14356/view,article/	информация	Намерени случайно
11	За доброто като мисия. Интервю на отец Георги. https://www.btv.bg/shows/tazi-nedelia/video-sabota/za-dobroto-kato-misija-sveshtenik-ot-varna-podade-raka-na-narkozavisimi.html	интервю	Отец Георги
12	Отец Фотакиев с призив: Да направим толкова лесен достъп до лечение, колкото е този до дрога! https://novini.bg/bylgariya/obshtestvo/843326	Интервю	Отец Георги

Продължение

1	2	3	4
13	Мечтите и целите остават на заден план. https://bnr.bg/horizont/post/102018955/bivsh-narkozavisim-tvoite-mechti-i-celi-ostavat-na-zaden-plan	интервю	Отец Георги
14	Отец Георги Фотакиев - храм „Цар Борис“ кв. Аспарухово, Варна https://www.youtube.com/watch?v=MgZZJudN9HA	интервю	Отец Георги
15	Уроците на 2020 г. ни дават ключа към спасението, https://bnr.bg/radiobulgaria/post/101396648/urocite-na-2020g-ni-davat-klucha-kam-spasenieto	репортаж	Отец Георги
16	Отец Георги Фотакиев, ръководител на Православния център за духовно обгрижване на наркозависими, пред „Труд“: Страстта към наркотиците у нас стана пандемия https://trud.bg/a/articles/отец-георги-фотакиев-ръководител-на-п#google_vignette	статия	Отец Георги
17	Социалната дейност на църквата https://bnr.bg/shumen/post/101994937/carkvata-sas-socialni-uslugi	репортаж	Отец Георги
18	Русе е домакин на форум за социални църковни услуги. https://www.bta.bg/bg/news/bulgaria/675461-ruse-e-domakin-na-seminar-za-tsarkovni-sotsialni-uslugi	репортаж	Отец Георги
19	За социалната и просветната дейност на църквата в цифри. https://dobrotoliubie.com/2019/12/04/за-социалната-и-просветна-дейност-на-ц-2/	репортаж	Намерено в процеса на търсенето

Резултати

Изследването показва, че Българската православна църква – Българска патриаршия подкрепя социалното предприемачество с адаптивен подход, различен от този на западните църкви, които разчитат на управленски модели и обществено доверие. Пример за ефективността на този адаптивен подход е социалното предприятие „Отвори очи“, създадено в отговор на нарастващия проблем с наркозависимостите във Варна. Сдружението възниква с подкрепата на църквата, а енорийската общност, центрирана около храма „Св. Цар Борис – Покръстител“, става основата за тези усилия. Както казва самият отец Георги: *Чудеста се случват, когато вярата и действителността се срещнат*. Така става в началото, когато към него и неговите колеги се обръщат редица семейства за помощ и подкрепа. Свещениците задействат институционални механизми на църквата, сезирайки местния митрополит. Той от своя страна полага грижи за първоначалната подкрепа на инициативата. Впоследствие тя заживява свой живот и се отделя от църквата.

Дейността на сдружението се основава на методиката, разработена от г-н Бисер Божков (2014), експерт с голям опит в сферата на църковната администрация. Той предлага православна рамка за социална работа с криминално проявени младежи и наркозависими. Според теорията на Норт, тази методика може да се разглежда като адаптивна институционална промяна, а според Уилямсън – институционална адаптация, предоставяща иновативен отговор на социалните нужди. Самият Божков твърди, че методиката търпи развитие и надграждане, но, според него, е един добър и ефективен фундамент за бъдеща работа, който фундамент би било добре да се предаде на поколенията.

Изследването се натъкна на предизвикателства пред социалните инициативи на Българската православна църква, произтичащи от липса на обучение и осведоменост в областта на социалното предприемачество. Проблем също се оказа и ограниченото разбиране за механизма на социалната екосистема. Това води до изолираност на участниците и възпрепятства потенциала за сътрудничество. Преобладаващите групи в екосистемата, изследвана от нас – държавни институции, гражданското общество и църквата – не са напълно наясно с проблемите на останалите групи и по тази причина не успяват да си взаимодействат по максимално адекватен начин. Задълбочаването на тези познания и популяризирането на ползите от екосистемата биха били полезни за обществото, за църквата, но и за самите социални предприемачи.

В обобщение, Българската православна църква предлага подкрепа на социалните предприятия, възникнали в нейното приближение, чрез нефор-

мални общности и иновативни институционални реакции, което я различава от по-структурираните методи на западните църкви, където се залага повече на идеологически дискурс, мрежи и лидерство (Spear, 2010).

Заклучение

Изследването има своите ограничения поради качествения подход върху един казус. Ще бъдат необходими допълнителни изследвания по темата. Синтезирайки посоченото дотук, можем да направим следните изводи и препоръки, които да бъдат използвани в практиката на социалните предприятия, подкрепяни от институции. Акцентираме върху църквата като важна институция в този контекст:

Разнообразие в подходите: Съществуват различни подходи за подкрепа на социалното предприемачество, дори сред институции с близък предмет на дейност, като западните и източните църкви. Тази разлика подчертава необходимостта от адаптиране на стратегиите за подкрепа, в зависимост от контекста.

Обучение за социално предприемачество: Преподаването на социалното предприемачество е важно както в работната среда, така и в образователните институции. Църквата може да играе роля в обучението на своите членове и в предлагането на програми, насочени към социални иновации.

Ролята на религиозната организация: Религиозното чувство и църковната организация имат благоприятен ефект при решаването на социални предизвикателства. Според проведеното изследване, в православните общности е по-вероятно иновациите да възникват на база на местни неформални групи и чрез вътрешни институционални реакции.

Яснота в обучителния процес: Обучението следва да бъде приоритет както за социалното предприятие, така и за подкрепящата институция. Осигуряването на яснота и измеримост в предложените идеи за социално предприятие е критично за получаване на институционална подкрепа. Недвусмисленото възприемане на целите от всички заинтересовани страни е ключово условие за успех.

Разширяване на възможностите за подкрепа: Институциите, подкрепящи социални предприятия, следва да обмислят различни начини за подкрепа. Например Българската православна църква може да предостави подкрепа чрез осигуряване на собственост на социалните предприятия, намаляване на транзакционните разходи и достъп до модели за управление.

Екосистемният подход: При стартиране на социално предприятие е важно да се отчита потенциала на екосистемния подход. Разбирането на взаимовръзките с участниците в екосистемата е от ключово значение за успеха.

Инструменти като карта за комуникация и отчет за социалното въздействие могат да осигурят успех на инициативите.

Адаптивност на институциите: Адаптивните институции могат да решават социални проблеми чрез осигуряване на социални иновации. Екипите, работещи в тези институции, трябва да разбират своите силни страни и потенциал за постигане на социални цели.

В заключение, можем да кажем, че православната църква, като важна институция, има потенциал да играе активна роля в развитието на социалното предприемачество и социалната икономика по света. Ако тя продължи да предоставя обучение, ресурси и подкрепа за иновации в отговор на социалните предизвикателства, би могло да се постигат множество полезни резултати и в бъдеще.

Благодарност

Бихме искали да изразим нашата благодарност към главния редактор и анонимните рецензенти на списание Научни трудове за коментарите, които ни помогнаха да подобрим качеството на тази статия. Също така сме изключително признателни на всички респонденти за отделеното време и споделените виждания по темата.

Публикацията съдържа резултати от изследване, финансирано със средства от целева субсидия за НИД на УНСС по договор № НИД НИ – 21/2025/А.

Използвана литература

- Алексиев, С. & Язаджиев, С. (1998). Православие и икуменизъм: Защо не сме и защо не можем да бъдем икуменисти?, Издателство Снежана Иванова. (Aleksiev, S. & Yazadzhiev, S., 1998, Pravoslavie i ikumenizam: Zashto ne sme i zashto ne mozhem da badem ikumenisti?, Izdatelstvo Snezhana Ivanova).
- Сертификат за социално предприятие клас А, номер 102, издаден от Министерството на труда и на социалната политика на сдружение „Отвори очи“, (Sertifikat za sotsialno predpriyatie klas A, nomer 102, izdaden ot Ministerstvoto na truda i na sotsialnata politika na sdruzhenie „Otvori ochi“), available at: https://secprod.mlsp.government.bg/udo_files/560-14-1720427750.pdf
- Сивов, П. (2005). Църквата и социалната дейност – Православие.БГ. (Sivov, P., 2005, Tsarkvata i sotsialnata deynost – Pravoslavie.BG).
- Chen, S., Elango, B. & Jones, J. (2019). Necessary conditions for social enterprise: The case of the microinsurance sector, Social Business, 9(4), pp. 395-412, <https://doi.org/10.1362/204440819X15736559839395>

- De Pelsmacker, P. & Van Kenhove, P. (1996). *Marktonderzoek: Methoden en Toepassingen* [Market Research: Methods and Applications], Garant.
- Dentchev, N., Eiselein, P., Vander Velpen, K., Bouckaert, M. & Diaz Gonzalez, A. A. (2020). A financial guide for social entrepreneurs, Die Keure, available at: <https://www.diekeure.be/professional/nl/product/a-financial-guide-for-social-entrepreneurs/>
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (2000). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields, In Baum, J. A. C. & Dobbin, F. (Eds.), *Economics Meets Sociology in Strategic Management Advances in Strategic Management*, Emerald Group Publishing Limited, Vol. 17, pp. 143-166, [https://doi.org/10.1016/S0742-3322\(00\)17011-1](https://doi.org/10.1016/S0742-3322(00)17011-1)
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research, *Academy of Management Review*, 14, pp. 532-550.
- Eisenhardt, K. M. & Graebner, M. E. (2007). Theory building from cases: Opportunities and challenges, *Academy of Management Journal*, 50(1), pp. 25-32.
- Fritz, D. A. & Ibrahim, N. A. (2010). The impact of leadership longevity on innovation in a religious organization, *Journal of Business Ethics*, 96(2), pp. 223-231, <https://doi.org/10.1007/s10551-010-0460-y>
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research, *The Qualitative Report*, 8(4), pp. 597-607.
- Pelikan, J. (1977). *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, Volume 2 *The Spirit of Eastern Christendom (600 – 1700)*.
- Liederman, L. M. (2009). Orthodox diakonia worldwide. an initial assessment, available at: https://www.academia.edu/10350014/_orthodox_diakonia_worldwide_an_initial_assessment_
- McVea, J. F. & Naughton, M. J. (2021). Enriching social entrepreneurship from the perspective of Catholic social teaching, *Religions*, 12(3), 173, <https://doi.org/10.3390/REL12030173>
- Meyer, J. W. & Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony, *American Journal of Sociology*, 83(2), pp. 340-363.
- North, D. C. (1989). Weingast, B. R. Constitutions and commitment: The evolution of institutions governing public choice in seventeenth-century England, *The Journal of Economic History*, 49(4), pp. 803-832, <https://doi.org/10.1017/S0022050700009451>
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>

- North, D. C. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), pp. 97-112, <https://doi.org/10.1257/jep.5.1.97>
- North, D. C. (1993). The New Institutional Economics and Development. *Economic History*, 9309002, University Library of Munich, Germany, available at: <https://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpeh/9309002.html>
- North, D. C. (1994). Economic performance through time. *The American Economic Review*, 84(3), pp. 359-368, available at: <http://www.jstor.org/stable/2118057>
- Randall, D. M. & Fernandes, M. F. (1991). The social desirability response bias in ethics research, *Journal of Business Ethics*, 10(11), pp. 805-817.
- Sandberg, J. (2000). Understanding human competence at work: An interpretative approach, *Academy of Management Journal*, 43(1), pp. 9-25.
- Thornton, P. H., Ocasio, W. & Lounsbury, M. (2012). *The Institutional Logics Perspective: A New Approach to Culture, Structure, and Process*, Oxford University Press.
- Van Werven, R. (2024). Cognitive mechanisms in faith-based entrepreneurial initiatives, *Journal of Social Entrepreneurship*.
- Williamson, O. E. (1979). Transaction-cost economics: The governance of contractual relations, *Journal of Law and Economics*, 22(2), pp. 233-261, available at: <http://www.jstor.org/stable/725118>
- Williamson, O. E. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. Free Press, available at: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3806114/mod_resource/content/1/Williamson.pdf
- Williamson, O. E. (1993). Calculativeness, trust, and economic organization, *Journal of Law and Economics*, 36(1), pp. 453-486, <https://doi.org/10.1086/467284>
- Williamson, O. E. (1996). *The Mechanisms of Governance*, Oxford University Press.
- Williamson, O. E. (1998). Transaction cost economics: How it works; where it is headed, *The Economist*, 146, pp. 23-58, <https://doi.org/10.1023/A:1003263908567>
- Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: Taking stock, looking ahead, *Journal of Economic Literature*, 38(3), pp. 595-613, available at: <http://www.jstor.org/stable/2565421>
- Zucker, L. G. (1977). The role of institutionalization in cultural persistence, *American Sociological Review*, 42(5), pp. 726-743.

INSTITUTIONAL CONNECTION AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: THE CASE OF FATHER GEORGI FOTAKIEV'S DRUG ADDICTION TREATMENT COMMUNITY

Adrian Nedelchev, PhD Student
Department of Entrepreneurship
University of National and World Economy
e-mail: andrian.stoykov@unwe.bg

Prof. Nikolay Dentchev, PhD
Department of Entrepreneurship
University of National and World Economy
e-mail: nikolay.dentchev@unwe.bg

Abstract

Social entrepreneurship is an effective approach to addressing social issues through innovative solutions that generate public value. This article examines the impact of institutional support from the Bulgarian Orthodox Church on social entrepreneurship. The study focuses on a case of support exemplified by an Orthodox therapeutic community for drug addiction recovery, founded by Father Georgi Fotakiev and a group of dedicated priests. The findings reveal a unique model of institutional support, differing from approaches observed in other churches worldwide. The article presents conclusions that can contribute to building a model for sustainable support of social entrepreneurship in the face of complex social challenges.

Keywords: institutional connectivity, social entrepreneurship, Orthodox therapeutic community, support for social entrepreneurship, social enterprise ecosystem

JEL: L31, L26, I38, H75, K39